

VAI TRÒ CỦA NHÀ NƯỚC TRONG THÚC ĐẨY HOẠT ĐỘNG KHOA HỌC VÀ CÔNG NGHỆ

ĐẶNG THU GIANG, CAO THU ANH - Viện Chiến lược và Chính sách Khoa học và Công nghệ

Hoạt động khoa học và công nghệ nước ta đã và đang từng bước thể hiện vai trò động lực và nền tảng của sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước. Xác định vai trò chủ đạo của Nhà nước trong quá trình phát triển hoạt động khoa học và công nghệ, bài viết nêu bật một số công cụ tài chính của Nhà nước nhằm thúc đẩy đổi mới sáng tạo, đẩy mạnh hơn nữa hoạt động khoa học và công nghệ của đất nước trong thời gian tới.

Vai trò chủ đạo của Nhà nước trong thúc đẩy hoạt động khoa học và công nghệ

Nhà nước thực hiện vai trò của mình trong thúc đẩy hoạt động khoa học công nghệ và đổi mới sáng tạo dựa trên các nguồn lực, trong đó có nguồn lực tài chính. Về cơ bản, nguồn lực tài chính của Nhà nước nhằm khắc phục các khiếm khuyết của thị trường liên quan đến đầu tư cho nghiên cứu và phát triển, thúc đẩy việc tăng nguồn cung và nhu cầu đối với đổi mới sáng tạo. Kinh nghiệm của các nước thuộc liên minh châu Âu cho thấy, trong bối cảnh Nhà nước cần thắt chặt ngân sách và các biện pháp nhằm kích nguồn cung phải chú ý đến thúc đẩy nhu cầu đối với đổi mới sáng tạo. Trong quá trình thúc đẩy nhu cầu đổi mới sáng tạo, vai trò của Nhà nước chuyển từ “can thiệp trực tiếp” sang đóng vai trò “xúc tác”.

Chức năng của Nhà nước đối với hoạt động khoa học công nghệ và đổi mới sáng tạo

Trong nền kinh tế thị trường, Nhà nước ngoài trách nhiệm về mặt quản lý nhà nước đối với toàn bộ hoạt động khoa học và công nghệ, đổi mới trong quốc gia sẽ thực hiện chức năng công ích của mình. Trách nhiệm trước hết của Nhà nước là tổ chức các hoạt động nghiên cứu và triển khai phục vụ lợi ích chung cho toàn xã hội. Thứ đến là hỗ trợ các hoạt động nghiên cứu và phát triển của doanh nghiệp (DN); chỉ hỗ trợ một phần nhằm giảm bớt rủi ro trong hoạt động nghiên cứu và phát triển của DN.

Đối với các nghiên cứu công nghiệp, Nhà nước chỉ nghiên cứu đến sản phẩm tiền cạnh tranh (sản phẩm mẫu), sau đó DN tiếp nhận và tiếp tục đầu tư hoàn

thiện công nghệ phục vụ mục đích của DN. Đối với các nghiên cứu khác (nông nghiệp, môi trường, quốc phòng, an ninh, y tế...), Nhà nước đầu tư nghiên cứu đến khâu hoàn thiện công nghệ và đưa vào áp dụng trong sản xuất, đời sống.

Để thực hiện chức năng của mình, Nhà nước sử dụng các nguồn lực là tài chính, nhân lực, vật lực và thông tin. Trong các nguồn lực đó, tài chính được coi là nguồn lực quan trọng nhất.

Vai trò của tài chính nhà nước đối với hoạt động khoa học công nghệ và đổi mới

Tài chính nhà nước đầu tư phát triển xây dựng cơ sở vật chất cho hoạt động khoa học công nghệ và đổi mới: Tài chính của Nhà nước dành cho đầu tư phát triển được sử dụng cho việc xây dựng cơ sở vật chất của hệ thống các tổ chức nghiên cứu và phát triển, tổ chức dịch vụ khoa học và công nghệ do nhà nước thành lập. Các tổ chức này triển khai các nhiệm vụ công ích của Nhà nước và được tổ chức dưới dạng phi lợi nhuận. Kết quả hoạt động của các tổ chức này được chia sẻ theo hình thức sản phẩm công ích.

Tài chính nhà nước đầu tư cho nghiên cứu và phát triển, hoạt động khoa học và công nghệ công ích: Đối với các hoạt động nghiên cứu công nghiệp, tài chính nhà nước chỉ đầu tư cho đến khâu tạo ra sản phẩm mẫu, sau khâu đó DN phải tiếp tục đầu tư tài chính để hoàn thiện công nghệ. Tuy nhiên đối với hoạt động công ích trong các lĩnh vực y tế, nông nghiệp, môi trường, quốc phòng - an ninh... tài chính của Nhà nước vẫn đầu tư cho đến khâu hoàn thiện công nghệ cuối cùng.

Cũng với chức năng này, tài chính nhà nước được cung cấp cho các hoạt động thường xuyên của các tổ

chức khoa học công nghệ và các cơ quan quản lý khoa học và công nghệ. Đặc biệt là cung cấp tài chính cho các chương trình, đề tài, dự án khoa học và công nghệ; cho các quỹ phát triển khoa học và công nghệ, quỹ đổi mới công nghệ quốc gia.

Tài chính nhà nước hỗ trợ cho đổi mới của DN: Chức năng của tài chính nhà nước đối với hoạt động khoa học công nghệ, đổi mới công nghệ trong trường hợp hỗ trợ này là tài trợ một phần kinh phí của các dự án, đề tài nghiên cứu và phát triển của các DN. Thông thường các hỗ trợ này không vượt quá 50% kinh phí cần thiết cho thực hiện đề tài, dự án khoa học và công nghệ.

Tài chính nhà nước đầu tư hoàn thiện công nghệ

Chức năng của tài chính nhà nước đầu tư hoàn thiện công nghệ là cùng đầu tư với các DN để hoàn thiện công nghệ đến khâu thương mại hoá và chia lợi từ đầu tư này. Theo cách làm này thì tài chính dành cho hoạt động khoa học và công nghệ, đổi mới công nghệ đã mang tính kinh doanh.

Những công cụ tài chính thúc đẩy nghiên cứu phát triển và đổi mới sáng tạo

Công cụ tài chính trong chính sách khoa học, công nghệ và đổi mới hướng cung

Các công cụ tài chính này nhằm tăng cường nỗ lực của DN trong hoạt động đổi mới thông qua việc giảm các chi phí đầu tư. Lý do cơ bản cho việc ban hành các chính sách hướng cung nhằm hỗ trợ cho đổi mới của DN được đưa ra là những thất bại của thị trường liên quan tới thúc đẩy đầu tư cho nghiên cứu phát triển và tác động lan tỏa của việc làm này.

Các công cụ chính sách hướng cung bao gồm:

- Tài trợ trực tiếp cho các hoạt động nghiên cứu và phát triển của DN thông qua tài trợ, hỗ trợ, cho vay ưu đãi. Các cách này thường được áp dụng thông qua cạnh tranh và các cơ quan cấp vốn của Nhà nước lựa chọn dự án tốt nhất. Các công cụ này thường được sử dụng nhằm vào các nhóm dự án cụ thể có tiềm năng mang lại lợi ích xã hội cao.

- Các ưu đãi về thuế đối với chi tiêu cho nghiên cứu và phát triển dưới dạng tín dụng thuế, khấu trừ nhanh thiết bị nghiên cứu và phát triển, giảm thuế, miễn thuế nhập khẩu đối với thiết bị và đầu vào nghiên cứu khác...

- Các chương trình chia sẻ nợ và rủi ro nhằm vào mục đích giảm thiểu rủi ro của người cho vay/nhà đầu tư, khi tài trợ cho đổi mới của DN thông qua cung cấp tài chính cho các dự án đổi mới có tính khả thi, chẳng hạn như chương trình bảo lãnh tín dụng.

- Các dịch vụ khuyến khích công nghệ là các dịch

vụ nhằm mục đích phát triển các công nghệ mới, hướng tới mở rộng sự lan tỏa và áp dụng các công nghệ hiện có, qua đó tăng cường năng lực hấp thụ công nghệ của các DN mục tiêu. Dịch vụ khuyến khích công nghệ bao gồm, việc tiến hành đánh giá hiện trạng DN, đề xuất kế hoạch cải thiện thông qua việc hỗ trợ quá trình thực hiện.

Công cụ tài chính trong chính sách khoa học, công nghệ và đổi mới hướng cầu

Chính sách khoa học, công nghệ và đổi mới hướng cầu là chính sách nhằm mục đích tăng cường nhu cầu để thúc đẩy và lan tỏa đổi mới (Edler, 2007). Về mặt lý thuyết, chính sách khoa học và công nghệ hướng cầu là sự can thiệp của Nhà nước vào các khâu khác nhau của quá trình đổi mới, để có thể khắc phục những thất bại thị trường và hệ thống một cách có hiệu quả (Edquist, 1999). Chính sách đổi mới hướng cầu thường được sử dụng để khuyến khích đổi mới trong các lĩnh vực mà xã hội có nhu cầu cao như chăm sóc sức khỏe, môi trường. Chính sách này cũng được chú trọng vì có thể giúp cải thiện hiệu quả sử dụng ngân sách nhà nước thông qua đổi mới.

Chính sách đổi mới hướng cầu có thể gồm các công cụ sau:

- Mua sắm công định hướng đổi mới có thể khuyến khích đổi mới ở các DN tư nhân nếu như Nhà nước đóng vai trò là người tiêu dùng dẫn đầu các công nghệ mới.

- Trợ cấp và các ưu đãi về thuế của Nhà nước đối với người sử dụng các sản phẩm mới là kết quả của đổi mới.

- Quy định của Nhà nước đối với các thị trường và đối với các ngành sản xuất, thông qua đó ảnh hưởng đến nhu cầu về đổi mới.

Trong số các công cụ khác nhau của chính sách hướng cầu, mua sắm công định hướng đổi mới được coi là công cụ mạnh nhất. Nhà nước đóng vai trò là “người tiêu dùng dẫn đầu” để kích thích đổi mới, điều phối để tạo ra thị trường trong nước; giảm chi phí ban đầu đối với các giải pháp đổi mới và do đó thúc đẩy quá trình lan tỏa của đổi mới (von Hippel, 1986; Edquist và cộng sự, 2000; Edler và Georghiou, 2007).

Tài liệu tham khảo:

1. Bertrand Wert, *Driving Innovation Through Public Procurement Future European Support*, 2012;
2. Đặng Duy Thịnh, *Nghiên cứu đổi mới cơ chế, chính sách tài chính của Nhà nước đối với hoạt động khoa học công nghệ và hoạt động đổi mới (công nghệ)*, 2008;
3. Edquist, C., Hommen, L., Tsipouri, L. (Eds), *Public Technology Procurement and Innovation*, Kluwer Academic Publishers, Boston/Dordrecht/London, 2000.